

UUDET TIETEEN AKATEMIKOT

Tasavallan presidentti on myöntänyt Suomen Akatemian esityksestä tieteen akateemikon arvonimen emeritaprofessori **Anna-Leena Siikalalle** ja ulkomaisen tieteen akateemikon arvonimen professori **Erkki Ruoslahdelle**. Siikala on luonut mittavan ja arvostetun uran kulttuurien tutkijana. Hän on toiminut professorina Turun, Joensuun ja Helsingin yliopistoissa sekä akatemiaprofessorina. Ruoslahti on tehnyt tutkijanuransa erityisesti Yhdysvalloissa. Hän on keskittynyt solu- ja molekyylibiologiseen perustutkimukseen. Nykyisin hän työskentelee professorina Kalifornian yliopiston yhteydessä toimivassa Burnham Instituutin osastossa Santa Barbarassa. Ruoslahdella on Yhdysvaltain kansalaisuus.

Akateemikon arvonimi voi olla samanaikaisesti enintään 12 kotimaisella tieteenharjoittajalla. Ulkomaisen akateemikon arvonimen haltioiden määrää ei ole rajoitettu. Uusille akateemikoille luovutettiin nimityskirjat kesäkuussa. Kesäkuussa nimitettiin myös yksitoista uutta akatemiaprofessoria. Suomen Akatemialla oli kesäkuun alussa 41 akatemiaprofessorin virkaa.

TVÄRMINNE PÅ SVENSKA

Helsingin yliopiston Tvärminnen eläintieteellisen aseman historiikki *Haaveilua ja vedenpesua* ilmestyi aseman johtajan, tohtori **Jouko Pokin** toimittamana muhkeana teoksena juuri ennen joulua. Puolisen vuotta myöhemmin oli valmis myös historiikin ruotsinno *Tankeflykt och vattentvätt*.

Sen ovat kääntäneet **Ann-Britt Andersin** ja **Karin Hongell**, joista edellinen kertoi kirjan julkistamistilaisuudessa 17.6.2009, että jo otsikon sana ”Haaveilua” osoittautui mahdottomaksi kääntää niin, että nuoruuden haaveet ja vesieläinten haavipyynti saataisiin samaan sanaan.

Muitakin mahdolluuksia löytyi, mutta kaiken kaikkiaan kääntäjät pitivät teoksen ruotsintamista upeana haasteena. Tvärminnehän sijaitsee Hankoniemessä ruotsinkielisellä alueella, ja aseman perustaja professori **J. A. Palmén** oli aidosti kaksikielinen.

Muita julkistamistilaisuuden puhujia olivat Pokki itse, Vammalan kirjapainon edustaja sekä oppihistorian emeritusprofessori **Anto Leikola**, joka otsikolla ”Från Neapelbuktt till Hangöudden” kertoi Palménille ratkaisevat herätteet antaneesta Napolin eläintieteellisestä asemasta. Palmén vieraili siellä vuonna 1876, jolloin asema oli varsin tuore, vain muutaman vuoden ikäinen; Leikola luovutti Tvärminnen kirjastoon pari Napolin aseman satavuotisjuhliin ilmestyntä julkaisua sekä valokopiot Palménin sinne vuosina 1876 ja 1880 lähettämistä kirjeistä. Hän muistutti myös mieliin, että Napolin aseman perustajan, saksalaisen biologin Anton **Dohrnin**, kuolemasta on juuri vuonna 2009 kulunut tasan vuosisata, eikä hydrobiologiaa tänään voitaisi kuvitella ilman vastaavanlaisia tutkimusasemia ympäri maailmaa.

VIERAIDEN KASVIEN TULO SUOMEEN

Sahan mukana Reposaaresta muodostui Suomen huomattavin vientisatama aina noin vuoteen 1890 asti, jolloin Kotka lopulta ohitti sen. Saaren asukasluku moninkertaistui, ja saari sai oman kirkon ja koulun. Reposaaren satamatoiminta vilkastui ennen näkemättömiin mittoihin, mistä saaren painolastikasvillisuus kertoo elävästi vielä tänäänkin. Painolastikasveilla tarkoitetaan sellaisia lajeja, joiden levinneisyys ei ennen purjelaivakautta todennäköisesti ulottunut Reposaareen. Käytännössä leviäminen tapahtui siementen, rönsyjen tai kokonaisten kasvien kulkeutuessa niille soveltuville kasvupaikoille. Alun perin painolastikasveja laske-

taan saarella olleen noin 140 lajia. Nykyään niitä arvellaan olevan enää noin 65, joista vuosittain tavataan viitisenkymmentä.

Reposaaren aarre, eli paino- tai paikallisemmin paarlasti, ei ole aina ollut yhtä arvostettua kuin tällä hetkellä. Saaren pinta-alan voidaan arvioida kasvaneen laivojen painolastin ansiosta viitisen hehtaaria. Paarlastimaan mukana Reposaareen kulkeutui myös esineitä, kiviä, simpukoita ja fossiileja.

Nykyään vieraslajit luokitellaan kuitenkin toiseksi pahimmaksi uhaksi luonnon monimuotoisuudelle elinympäristöjen tuhoutumisen jälkeen. Kasveja ja eläimiä siirtyy lintujen ja hyönteisten mukana, kengänpohjissa, puutavaran mukana ja pakkauslaatikoissa. Ihminen on siirtänyt tahallaan riistaeläimiä ja puutarhakasveja. Kymmenet lajit ovat kulkeutuneet paikasta toiseen myös laivojen painolastivesien mukana. WWF:n selvityksen mukaan ainakin 16 lajia on siirtynyt painolastitankeissa merialueelta toiselle vuoden 2004 jälkeen. Kansainvälinen merenkulkujärjestö IMO hyväksyi vuonna 2004 sopimuksen painolastivesien yhdenmukaisesta käsittelystä.

APOLLO 11

Kesällä 40 vuotta sitten, tarkemmin 20. heinäkuuta 1969, Apollo 11 laskeutui Kuuhun Rauhallisuuden meren tasangolle. Seuraavan vuorokauden puolella astronautti Neil Armstrong tuli ulos kuumoduli Kotkasta. Hänen ensimmäistä askeltaan seurasi yli 600 miljoonaa ihmistä suorana lähetyksenä.

Tänä kesänä moni muisteli, missä hän oli tuona hetkenä. Sisareni muisti, että emme olleet tavalliseen tapaan kesähuvilalla, koska kissamme oli saamassa pentuja. Siksi katsoimme tv-lähetystä kotona. Kun kissa synnytti, yksi pentu poikueesta sai Apollo-nimen.

Kuulento on aiheuttanut paljon tarinoita ja spekulatioita. Olen nähnyt muun muassa hyvin todentuntuisen sveitsiläisen dokumenttielokuvan, jossa kerrottiin, että ainakin osa avaruuslennon kuvista olisi ollut lavastettuja. Ne olisi otettu Stanley Kubrickin 2001: *Avaruusseikkai-*

lun studiossa. Nyt käydään keskustelua Kuuhun palaamisesta. Se voisi olla ponnahduslauta Marsiin. Kuussa voisi harjoitella elämään useita kuu-kausia avaruudessa.

MURATTILIIGAAN?

Loppukesästä ja alkusyksystä on jatkunut keskustelu huippuyliopistoista. Mitkä oikeastaan ovat sellaisia? Ovatko niitä perinteiset kahdeksan Yhdysvaltain itärannikon korkeakoulua, ns. Ivy League -yliopistot (suom. murattiliiga)? Ne on laskettu aina 20 parhaan yliopiston joukkoon Yhdysvalloissa. Niissä on aina ollut huomattava määrä humanistista opetusta. Aalto-yliopiston malliksi on haettu myös erityisesti MIT-korkeakoulua (Massachusetts Institute of Technology), jossa on kuusi eri tiedekuntaa. Sillä on läheiset siteet kaikkiin Bostonin alueen yliopistoihin, mutta varsinkin Harvardin yliopistoon. Huippuyliopistossa toteutuu siis aito monitieteisyys ja hyvä opetus.

Helsingin kauppakorkeakoulun rehtori **Eero Kasanen** totesi kolmen korkeakoulun yhteisissä avajaisissa Finlandia-talossa 1.9., että Aalto-yliopistossa toteutuu pitkään jatkunut haave soveltavien tieteiden yhteisestä korkeakoulusta. Mutta miksi tavoitteena on juuri huippuyliopisto? **Pertti Töttö** toteaa mainiossa heinäkuun lopun kolumnissaan *Helsingin Sanomien* tiedesivuilla, että tutkimuksessa saattaa huipuilla olla merkitystä, mutta taloushistoria osoittaa, että keksintöjen käyttöönotossa hyötyjinä ovat olleet maat, joiden väestö on riittävän koulutettua, eli koulutuksessa on ratkaisevaa ”kansallisen tason korkeus ja leveys”.

VAIHTOKESKUS 30 VUOTTA

Tieteellisen kirjallisuuden vaihtokeskus täyttää tänä syksynä 30 vuotta. Vaihtokeskus perustettiin vuonna 1979 jatkamaan Tieteellisten seuran kirjaston ylläpitämää julkaisuvaihtoa. Kirjasto lakkautettiin silloin tilanpuutteen takia.

Vaihtokeskus toimii opetusministeriön määräyksen mukaisesti kansallisena vaihtokeskukseksi ja hoitaa 71 seuran ja muun julkaisijatahon

kansainvälisiä vaihtosuhteita. Se pyrkii lisäksi tarjoamaan kirjastoille ja muille tahoille julkaisuvaihtoon liittyviä palveluja. Vaihtokeskus lähettää kotimaisia tieteellisiä julkaisuja ulkomaille ja saa vaihdossa vastaavasti ulkomaisia julkaisuja, jotka välitetään sopimuksen mukaan noin sataan suomalaiseen erikois- ja korkeakoulukirjastoon. Vaihdot vähenevät vähitellen elektronisten julkaisujen yleistymisen myötä. Silti keskuksen saapuu vielä noin 8 000 sarjaa eli noin 23 000 nidettä vuodessa.

TIETOKIRJA.FI

Tietokirja-alan yhteinen tapahtuma Tietokirja.fi järjestettiin toista kertaa Helsingissä Tieteiden talolla 4.–5.9. Ensimmäisen kerran se järjestettiin kaksi vuotta sitten. Mukana ovat tietokirjailijat, tietokirjakustantajat ja useat muut tietokirjallisuuden julkaisemista edistävät tahot, kuten Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta, Tieteellisten seurain valtuuskunta ja FILI – Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus. Vuonna 2008 tapahtuma jalkautui pieninä osina Helsingin ulkopuolisille kirjamesuille. Tänä vuonna vierailtiin Vanhan kirjallisuuden päivillä Sastamassa ja SuomiAreenalla Porissa.

Kaksipäiväisessä päätapahtumassa esiintyi toistasataa tietokirjailijaa ja tietokirjallisuuden ystävää. Teemoina olivat ”Tieto vaikuttaa” ja ”Kirjan uudet vaatteet”. Keskusteluissa pohdittiin, miten kirjoittaa kirja hankalasta aiheesta, millaisia tabuja on Suomessa, mistä ei saa ja mistä ei voi kirjoittaa. Sananvapauteen vaikuttavat lainsäädännön ohella monet kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät. Kirjan uusista muodoista keskustelivat sähköisen julkaisemisen ja ekirjojen asiantuntijat.

Mukana tapahtumassa oli myös **Minna Lindgrenin** vetämä sanavalmis tietokirjaraati, jossa suosituimmaksi kirjaksi nousi **Risto Isomäen**

34 tapaa estää maailman ylikuumeneminen (Tammi 2008). Kaksi teemaa jatkuivat: ”Miten minusta tuli tietokirjailija” ja ”Elämäni tietokirjat”. **Marjo T. Nurminen** pitämä esitys hänelle tärkeistä tietokirjoista on tässä lehdessä. Lasten ja nuorten tietokirjapalkinnon Tietopöllön sai tietokirjailija ja tiedetoimittaja **Markus Hotakainen**.

NUORTEN AKATEMIACLUBI

Suomalainen Tiedeakatemia aloittaa syksyllä 2009 Nuorten Akatemiaklubin, jonka tavoitteena on lisätä nuorten tutkijoiden näkyvyyttä Suomen tieteessä. Pyrkimyksenä on tuoda nuorten tutkijoiden panos tieteiden väliseen keskusteluun ja lisätä tieteiden välistä ymmärrystä tutkijapiireissä. Suomalaisen Tiedeakatemian hallitus on valinnut klubiin 18 nuorta lahjakasta tutkijaa eri tieteenaloilta. Klubin toimikausi on yksi lukuvuosi, syyskuusta toukokuuhun.

Klubilaiset tapaavat toisensa ensimmäisen kerran syyskuussa 2009. Tapaamisissa klubilaiset esittelevät tutkimustaan ja tutkimusmetodeitaan, jonka jälkeen alustusten pohjalta keskustellaan. Tilaisuuksia johtaa Suomalaisen Tiedeakatemian edustaja. Kokoukset videoidaan ja tallenteet esitetään Tiedeakatemian kotisivuilla www.acadsci.fi.

Ilari Hetemäki

Tietokirja.fi-tapahtumassa esiintyi toistasataa tietokirjan tekijää ja ystävää. Kuva Pirjo Mäenpää.